

SCHMALKALDENI ARTIKLID

KRISTLIKU ÕPETUSE ARTIKLID,

**mis me oleksime pidanud esitama Mantua kirikukogule või kus
iganes see ka kogunenud oleks, et osutada sellele, millega me võime
nõustuda ehk milles me võime järeleandmisi teha ja millega mitte
jne.**

Kirjutatud dr. Martin Lutheri poolt.

1537. aastal.

Artiklid 1537

Sellest õpetusest on igavese elu jaoks küllalt. Pealegi on riigis ja valitsuses juba piisavalt seadusi, millega me oleme seotud, nii et pole mingit vajadust neile koormatele veel lisaks muid kohustusi välja mõelda. “Igale päevale piisab omast vaevast.” [Mt 6:34]¹

Dr. Martin Lutheri eessõna.

Kuna paavst Paulus, nime poolest kolmas, kuulutas möödunud aastal välja kirikukogu, et seda nelipühi ajal Mantuas pidada, ja viis selle hiljem Mantuast üle, nii et veel ei olegi teada, kuhu ta selle üle viia tahab või saab, ja kuna meie peame omalt poolt valmis olema selleks, et meid, kas siis kutsutuna kirikukogule või mitte, võidakse hukka mõista, tehti mulle ülesandeks koostada ja esitada meie õpetuse artiklid, kui peaks arutamisele tulema see, kus ja mis määral me tahaksime või saaksime paavstlastele järeleandmisi teha ja millistest artiklitest me kavatseme lõpuni kinni pidada ja nende juurde jääda.

Seepeale ma koostasid need artiklid ja andsin meie poole esindajatele üle. Ja need artiklid võeti meie leeri poolt vastu ja kiideti heaks ning otsustati üksmeelselt, et need tuleb avalikult (kui kord paavst oma pooldajaskonnaga tahab olla nii julge, et kutsub valetamise ja pettusega, täie tõsidusega ja tõemeeli kokku tõeliselt vaba kirikukogu, mis on tegelikult tema kohus) üle anda ja esitada kui meie usu tunnistus. Kuna aga Rooma kuuria tunneb vaba kirikukogu ees niivõrd kohutavat hirmu ja

¹ Hic satis est doctrinae pro vita aeterna. Ceterum in politia et economia satis est legum, quibus nexamur, ut non sit opus praeter has molestias fingere alias quasi necessarias. “Sufficit diei malitia sua.”

põgeneb valguse eest nii häbiväärselt, et ta on ka neilt, kes tema poolel on, võtnud igasuguse lootuse, et ta üldse kunagi vaba kirikukogu salliks või veel vähem seda ise kokku kutsuma hakkaks, pahandavad ka need täie õigusega ja tunnevad suurt kurvastust, mõistes, et paavst näeks pigem kogu kristlaskonda hukatuses ja kõiki hingi needuses, kui et laseks ennast või oma pooldajaskonda pisutki reformida ja oma türanniale piir panna.

Seepärast ma tahtsin, et need artiklid ikkagi avalikult trükis ilmuksid, juhuks kui ma peaksin enne kirikukogu asetleidmist surema (milleks ma olen täiesti valmis ja mida ma ootan), sest need valguse eest põgenevad ja päeva pelgavad kurikaelad näevad nii haletsusväärselt vaeva kirikukogu edasilükkamise ja takistamisega, et neil, kes pärast mind elavad ja siia jäävad, peaks olema ette näidata minu tunnistus ja usutunnistus, lisaks sellele usutunnistusele, mille ma omal ajal avaldasin² ja mille juurde ma siiani olen jäänud ja Jumala armust ka tahan jääda. Sest mis ma peaksin ütlema? Kuidas ma peaksin kurtma? Ma olen veel elus, kirjutan, jutlustan ja pean iga päev loenguid; ometi leidub õelaid inimesi, ja mitte ainult meie vastaste hulgas, vaid on ka valevendi, kes tahavad meie poolel olla, kes sõandavad minu kirjutisi ja õpetust otsejoones minu vastu suunata ja lasevad mul seda pealt vaadata ja kuulata, kuigi nad teavad väga hästi, et minu õpetus on teistsugune, ja tahavad oma mürki minu tööga varjata ja vaeseid inimesi minu nimel eksitada. Mis siis veel pärast minu surma juhtuma hakkab?

Jah, ma pean niisiis kõigele õige vastuse andma, kuni ma olen veel elus? Ja jällegi, kuidas ma saaksin üksinda kõik kuradi suud kinni toppida? Iseäranis veel neil (kes nad kõik on õelad), kes ei kuula ega pane tähele seda, mida me kirjutame, vaid tegelevad suure hoolega üksnes sellega, kuidas saaks meie sõnu viimase kui täheni

häbitul viisil pahupidi pöörata ja moonutada. Sellistele ma lasen kuradil vastata või viimaks Jumala vihal, nagu nad on selle ära teeninud. Ma meenutan sageli vana head Gersonit, kes kahtles, kas peaks midagi head avalikult kirjutama: Kui seda mitte teha, jäävad hooletusse paljud hinged, keda saaks päästa. Kui seda aga teha, siis on kohe platsis kurat oma üleslugematute õelate ja kurjade suudega, mis rikuvad kõik ära ja pööravad pahupidi, nii et see on ikkagi viljakandmisele takistuseks. Mis nad aga seeläbi saavutavad, on päevselge; sest vaatamata sellele, et nad on meie vastu häbitult valetanud ja tahtnud inimesi valedega enda juures hoida, on Jumal ikka oma tööd edasi teinud, nende hulka aina väiksemaks ja meie oma järjest suuremaks teinud ning lasknud neil oma valedega häbisse jääda ja laseb edaspidigi.

Ma pean jutustama ühe loo: Siin Wittenbergis oli üks õpetaja, kes oli saadetud Prantsusmaalt, kes kuulutas meie ees avalikult, et tema kuningas olla kindel ja veel enamgi kui kindel, et meil ei ole mingit kirikut, valitsejaid ega abieluseisust, vaid et kõik toimub segamini nagu loomadel ja igatüks teeb seda, mida tahab. Kujuta nüüd endale ette, kuidas me vaatame tol päeval Kristuse kohtujärje ees nende peale, kes on oma kirjutistes kuningatele ja teistele maadele puhta tõe pähe selliseid ränki valesid esitanud. Kristus, meie kõigi Issand ja kohtumõistja, teab ju hästi, et nad valetavad ja on valetanud. Ja tema kohtuotsust on nad sunnitud kord kuulma – seda tean ma kindlalt. Jumal juhtigu need, kelle puhul see on võimalik, meeleparandusele, teistele tähendab see aga igavest ai'd ja oh'i.

Ja et jälle asja juurde tagasi tulla: ma tahaksin tõepoolest väga heal meelel õiget kirikukogu näha, et paljud asjad leiaksid lahenduse ja inimesed abi. Mitte et meile seda vaja oleks, sest meie kirikud on nüüd Jumala armust puhta sõna ja sakramentide õige kasutamise ning arusaamisega erinevatest seisustest ja õigetest

² *Vom Abendmahl Christi. Bekenntnis 1528*

tegudest niimoodi valgustatud ja varustatud, et me ei vaja omalt poolt mingit kirikukogu ega oska sellistes küsimustes kirikukogult midagi paremat loota või oodata. Me näeme aga igal pool piiskopkondades palju vaimulike ametikohti tühjalt ja mahajäetult seismas, nii et lausa süda lõhkeb. Ja ikkagi ei küsi ei piiskop ega toomhärрад, kuidas need vaesed inimesed, kelle eest Kristus ju surnud on, elavad või surevad, ja nad ei kuule teda endaga rääkimas nagu head karjast oma lammastega, mis äratab minus õudu ja kartust, et ta laseb võib-olla ühel heal päeval Saksamaa üle kokku tulla inglitekogu, mis hävitab meid kõiki nagu Soodoma ja Gomorra, kuna me teda kirikukoguga nii jultunult pilkame.

Ja lisaks sellistele möödapääsmatutele kiriklikele küsimustele oleks ka ilmalikus seisuses lõputul hulgal olulisi asju parandada; seal on vürstide ja seisuste vahel erimeelsused, liigkasuvõtmine ja saamahimu veeuputuse sarnaselt kõik üle ujutanud ning on muutunud lausa seaduseks; omavoli, kõlvatus, uhkus riietuses, söökides, mängimises, toretsemises koos kõiksugu pahede ja kurjusega; alluvate, teenijaskonna ja tööliste sõnakuulmatus; pettus kõigi käsitööliste ja isegi talumeeste keskel (kes suudaks seda kõike üles lugeda?) on sellisel määral võimust võtnud, et seda ei ole võimalik isegi mitte kümne kirikukogu ja kahekümne riigipäevaga jälle korda seada. Kui seesuguseid vaimuliku ja ilmaliku seisuse põhiküsimusi, mis on jumalavastased, kirikukogul käsitletaks, siis küllap oleksid kõik käed-jalad sedavõrd tööd täis, et seepeale unustataks lapsemäng ja tsirkus pikkade kuubede, paljaste peade, laiade vööde, piiskopi- ja kardinalipeakatete või -sauade ning teiste nendesarnaste veidrustega. Kui me oleksime Jumala käsu ja korraldused vaimuliku ning ilmaliku seisuse jaoks juba varem kehtima pannud, oleks meil küllalt aega toitustid, riietust,

tonsuure ja missarüüsid³ reformida. Aga kuna me neelame alla kaameleid ja kurname selle asemel sääski [Mt 23:24] ja kuna me palki ei puuduta ja tahame pinnu üle kohut mõista [Mt 7:3jj], siis me võime ka kirikukoguga leppida.

Seega ma esitasin ainult mõned artiklid, sest meil on nendetagi nii palju käske Jumalalt kiriku, valitsejate ja majapidamise kohta, et me ei suuda neid ealeski täita. Sest mis see siis on või mis kasu sellest on, kui selle kohta kirikukogul suurel hulgal otsuseid ja korraldusi vastu võetakse, samas kui põhilistest, Jumala poolt nõutud asjadest ei hoolita ega peeta kinni? Justkui peaks ta meie veiderdamistele selle eest au andma, et me tema tõsised käsud jalge alla tallame. Meie patud aga rõhuvad meid ja ei lase Jumalal meie vastu armulikkust üles näidata, sest me ei paranda ka meelt ja tahame lisaks sellele veel igasugu jõleduste kaitseks välja astuda. Oo, armas Issand Jeesus Kristus, kutsu ise kirikukogu kokku ja lunasta need, kes sinule kuuluvad, oma aulise taastuleku läbi! Paavst ja tema pooldajad on kadunud hinged. Nad ei hooli sinust, kuid aita meid vaeseid ja viletsaid, kes me sinu poole õhkame ja sind tõemeeli otsime seda armu mööda, mille sa meile oma Püha Vaimu läbi oled kinkinud, kes sinu ja Isaga elab ja valitseb, kiidetud olgu igavesti, aamen.

1537

Artiklite esimene osa käsitleb kõrgustesse pürgivaid artikleid jumalikust ülevusest nagu:

1. Et Isa, Poeg ja Püha Vaim, kolm erinevat isikut ühes jumalikus olemuses ja loomuses, on üks ja ainuke Jumal, kes on loonud taeva ja maa jne.

³ *casula*

2. Et Isa ei ole sündinud mitte kellestki, Poeg on sündinud Isast ja Püha Vaim lähtub Isast ja Pojast.

3. Et inimeseks ei ole saanud Isa või Püha Vaim, vaid Poeg.

4. Et Poeg on niimoodi inimeseks saanud, et ta on eostatud Pühast Vaimust ilma mehe abita ning on sündinud puhtast ja pühast neitsi Maarjast, on seejärel kannatanud, surnud, maha maetud, läinud alla põrgusse, tõusnud üles surnuist, läinud üles taevasse, istub Jumala paremal käel, tuleb kohut mõistma elavate ja surnute üle jne., nagu apostlik ja püha Athanasiose usutunnistus ja ka üldine lastekatekismus⁴ õpetavad.

Nende artiklite üle ei ole riidu ega vaidlust, kuna me mõlemal poolel tunnistame neid. Seepärast ei olegi vaja neid praegu rohkem käsitleda.

Teine osa käsitleb artikleid, mis puudutavad Jeesuse Kristuse ametit ning tööd ja meie lunastust.

Siin on esimeseks ja tähtsaimaks artiklik:

1. Et Jeesus Kristus, meie Jumal ja Issand, "loovutati meie vääratuste pärast ja äratati üles meie õigekssaamise pärast" [Rm 4:25], ainult tema on "Jumala Tall, kes kannab ära maailma patu" [Jh 1:29] ja "Issand laskis meie kõigi süüteod tulla tema peale" [Js 53:6], ja: "kõik on ju pattu teinud ja ilma jäänud Jumala kirkusest ning mõistetakse õigeks Tema armust päris muidu lunastuse kaudu, mis on Kristuses Jeesuses, kelle Jumal on seadnud lepitushovriks" jne. [Rm 3:23jj]

Aga kuna seda kõike peab uskuma ja sellest on võimatu muul viisil, ühegi teo, seaduse või teene läbi kinni haarata või seda kätte saada, siis on selge ja kindel, et ainult selline usk teeb meid õigeks, nagu ütleb püha Paulus, Rm 3[:28]: "Mina ju

arvan, et inimene mõistetakse õigeks usu tõttu, Seaduse tegudest sõltumata.” Ning: ”Et Tema ise oleks õige ja see, kes teeb õigeks igäihe, kes usub Jeesusesse.” [Rm 3:26]

Sellest artiklist ei ole võimalik taganeda ega järeleandmisi teha, varisegu taevas ja maa või kõik, mis püsima ei jää, kokku. “Sest “taeva all ei ole antud inimestele ühtegi teist nime, kelle läbi meil saaks olla pääsemist,” ütleb Peetrus, Ap 4[:12]. ”Ja tema vermete läbi on meile tervis tulnud.” [Js 53:5]

Sellel artiklil seisab kõik, mida me paavsti, kuradi ja maailma vastu õpetame ning elame. Sellepärast me peamegi selles täiesti kindlad olema ja mitte kahtlema. Vastasel juhul on kõik kadunud ning paavstile, kuradile ja kõigile, kes meie vastu on, jääb võit ning õigus.

Teine artikkel.

Et missat tuleb pidada paavstluse kõige suuremaks ning kohutavamaks jõleduseks, sest see on risti vastu tähtsaimale artiklile ja on kõigi teiste paavsti ebajumalateenistuste hulgas peamine ning esinduslikem; sest nimelt on väidetud, et selline ohver või missatoiming (isegi kui seda viib läbi mõni kuri inimene) aitab inimest tema pattude vastu nii selles elus kui ka puhastustules, ehkki seda võiks ja peaks tegema üksnes Jumala Tall, nagu eespool öeldud jne. Ka sellest artiklist ei ole võimalik taganeda ega loobuda, sest seda ei luba esimene artikkel.

Ja kui paavstlaste hulgas leiduks mõistlikke inimesi, siis saaks nendega sõbralikult rääkida ning küsida, miks nad nii rangelt missast kinni hoiavad. Sest 1. See on ju inimeste väljamõeldis, mida Jumal ei ole käskinud. Ja me võime kõik inimeste

⁴ s.t. Väike Katekismus

väljamõeldised kõrvale jätta, nagu ütleb Kristus, Mt 15[:9]: “Ilmaaegu nad teenivad mind, õpetades õpetusena inimeste käskimisi.”

2. Teiseks, kuna see on tarbetu asi, mille võib vabalt pattu tegemata ja ohtu kartmata kõrvale jätta.

3. Kolmandaks, kuna sakramenti saab palju paremini ja õnnistust toovamal viisil, (lausa ainsal) õnnistust tooval viisil vastu võtta Kristuse seadmissõnu järgides. Mis see siis tähendab, et maailma sunnitakse hädasse ja viletsusse sellise kasutu ja väljamõeldud asja pärast, mida on võimalik mujal paremini ja õnnistust toovamalt saada?

Nad lasku parem inimestele avalikult jutlustada, et missa kui inimeste korralduse tohib pattu tegemata ära jätta ja et kedagi, kes selle tähelepanuta jätab, ei mõisteta hukka, vaid et ilma missata on võimalik palju paremal viisil õndsaks saada. Ei juhtu ju midagi, isegi kui missa kaob seepeale iseenesest ära ka kõigist vagadest, kristlikest, mõistlikest, jumalakartlikest südametest, mitte ainult rumala lihtrahva keskel. Eriti kui saadakse kuulda, et tegemist on ohtliku asjaga, mis on välja mõeldud ja leiutatud ilma Jumala sõna ning tahteta.

4. Neljandaks, kuna kõikjal maailmas on missade ostmise ja müümise läbi tekkinud loendamatul hulgal sõnulseletamatuid väärkasutusi, tuleks missast juba ükspäinis väärkasutuste vastu seismise pärast otsekoheselt loobuda, isegi kui missa eraldi võttes kannaks endas midagi kasulikku ja head. Kuivõrd enam tuleks siis sellest loobuda ja sellistest väärkasutusest igaveseks ajaks hoiduda sellepärast, et tegemist on tarbetu, ülearuse ja ohtliku asjaga, ilma milleta on kõike seda võimalik vastu võtta palju vajalikumal, kasulikumal ja kindlamal viisil.

5. Viiendaks, kuna missa ei ole ega saagi olla (nagu missakaanon ja kõik käsiraamatud ütlevad) midagi muud kui inimeste (ka kelmide ja lurjuste) tegu, et

inimesel oleks võimalik iseennast ja teisi, kes temaga koos on, Jumalaga lepitada, pattude andeksandmist ja armu taotleda ning ära teenida (sest niimoodi seda peetakse, ka siis, kui seda kõige paremal viisil peetakse; mis kasu sellest muidu oleks?), siis tuleb ja ollakse sunnitud missa hukka mõistma ning kõrvale heitma, sest see on otseses vastuolus tähtsaima artikliga, mis ütleb, et see ei ole mitte missatalitust pidav preester oma teoga, vaid Jumala Tall ja Poeg, kes kannab ära meie patu. [Jh 1:29]

Ja kui keegi tahab enda õigustamiseks ütelda, et ta tahab hingekosutuseks endale ise armulauda jagada, siis see ei ole tõsiselt võetav; sest kui ta soovib tõemeeli armulauast osa saada, toimub see kindlaimal ja parimal viisil sakramendis Kristuse seadmise kohaselt. Ise endale armulaua jagamine on aga ebakindel ja tarbetu, ja inimene ei tea, mida ta teeb, sest ta järgib ilma Jumala sõnata inimeste ekslikke arvamusi ja väljamõeldisi. Samuti pole õige (isegi kui kõik muu oleks korras), kui keegi tahab kiriku üldist sakramenti oma isiklike usuliste vajaduste kohaselt kasutada ja mängida sellega oma äranägemise järgi väljaspool kirikuosadust.

See artikkel missa kohta kujuneb kirikukogul otsustavaks küsimuseks; sest kui osutub ehk võimalikuks see, et nad meile kõigi muude artiklite osas järeleandmisi teevad, siis selle artikli juures ei saa nad järele anda, nagu ütles Campegius Augsburgis: ta laseks end pigem tükkideks raiuda, kui loobuks missast. Samuti laseksin ka mina end Jumala abiga pigem tuhaks muuta kui preestril oma teoga minu Õnnistegija Jeesuse Kristusega võrdne või temast aulisem olla. Niisiis me oleme ja jääme igaveseks lahutatuks ja vastasseisu. Ja nad tajuvad seda selgelt: kui missa langeb, lamab paavstlus maas. Pigem nad tapaksid meid kõiki, kui et sellel sündida laseksid.

Lisaks sellele kõigele on missa, too lohesaba, esile toonud mitmesuguseid ebajumalateenistuse kahjureid ja jätiseid.

Esiteks: puhastustuli. Kaubeldi hingemissade, vigiiliate, seitsmenda ja kolmekümnenda päeva ning iga-aastaste mälestuspäevadega, ja viimaks ka “ühise nädala”, kõigi pühakute päeva ja hingetiikidega⁵, kuni puhastustuleni välja, nii et missat peeti peaaegu ainult surnute eest, samas kui Kristus andis sakramendi ju ainult elavaile. Seepärast tuleb puhastustuld kogu tema toreduse, jumalateenistuste ja kasuteenimisega pidada tühipaljaks kuradi pettuseks; sest see on vastuolus ka tähtsaimate usuartiklitega, et hingi aitab ainult Kristus, mitte inimeste teod, rääkimata sellest, et meile ei ole surnute kohta antud mitte mingit käsku ega nõuet (ja sellepärast võibki sellest rahumeeli loobuda, isegi kui see poleks eksiarvamus või ebajumalateenistus).

Paavstlased tsiteerivad siin Augustinust ja teisi kirikuisasid, kes olevat puhastustulest kirjutanud, ning arvavad, et me ei mõista, miks ja mis eesmärgil nad neid ütlusi esitavad. Püha Augustinus ei kirjuta, et puhastustuli on olemas, ei ole ka ühtki kirjakohta, mis teda selleks kohustaks, vaid ta jätab selle, kas see on olemas, lahtiseks ja ütleb, et tema ema oli soovinud, et talle altari või sakramendi juures mõeldaks. Ja see kõik ei tähenda muud kui üksikute isikute pühendumust, mis ei anna veel alust usuartiklile (mis on üksnes Jumala õiguseks). Meie paavstlased aga kasutavad neid inimeste sõnu selleks, et usutaks nende häbiväärset, pühadust teotavat, äraneetud kauplemist hingemissadega, mida peetakse puhastustules olijate eest jne. Aga selliseid asju ei saa nad kaugeltki mitte Augustinuse abil tõestada. Ja kui nad kord selle puhastustule missade laada ära lõpetavad, millest püha Augustinus unistadagi ei osanud, oleme me nõus nendega arutama, kas püha Augustinuse sõna on ilma kirjakohtadeta vastuvõetav ja kas sakramendi juures tuleb surnuid mälestada. See ei kõlba, et pühade kirikuisade teod või sõnad muudetakse usuartikliteks. Vastasel

⁵ *Seelbad*

juhul peaks usuartikliteks muutma ka nende toidu, riideid ja majad jne., nagu seda reliikviate puhul ka on tehtud. See tähendab: usuartikleid kehtestab Jumala sõna, ja mitte keegi teine, ka inglid mitte.

Teiseks tulenes sellest, et kurjad vaimud said hakkama sellise kelmusega, et ilmusid inimhingede kujul ja nõudsid sõnulsetamatute valede ja kavalustega missasid, vigiiliaid, palverännakuid ja muid almuseid, mida me kõik olime kohustatud pidama usuartikliteks ja nende järgi elama. Ja paavst annab sellele, nagu ka missale ja kõigile teistele koledustele, oma kinnituse. Selles osas pole mingit taganemist või järeleandmist.

Kolmandaks: palverännakud. Ka sealt on otsitud missasid, pattude andeksandmist ja Jumala armu; sest missa valitses kõige üle. Aga teada ju on, et seesugused palverännakud, mille kohta pole Jumala sõna, ei ole meile käsuks ega ka vajalikud, kuna meil on võimalus kõike seda palju paremal viisil saavutada ning me võime neist pattu tegemata ja ohtu kartmata loobuda. Sest miks jäetakse unarusse oma koguduse õpetaja, Jumala sõna, naine ja lapsed jne., mis on vajalikud ja kohustuslikud, ning joostakse tarbetute, ebakindlate ja ohtlike kuradi virvatulede kannul ainult sellepärast, et kurat paneb paavsti neid ülistama ja kinnitama, nii et inimesed ikka sagedamini Kristusest ära langevad omaenda tegude juurde ja hakkavad teenima ebajumalaid, mis on seejuures kõige hullem? Rääkimata sellest, et tegemist on tarbetu, ebakindla ning lisaks sellele ohtliku asjaga, mille kohta meil pole ei käsku ega soovitusi. Sellepärast ei saa siin ei taganeda ega järele anda jne.

Neljandaks: vennaskonnad, kus kloostrid, kapiitlid⁶ ja alamad vaimulikud on määranud ja jaganud (tõelise ja korraliku äritehinguna) kõiksugu missasid, häid tegusid jne, nii elavate kui surnute eest, mis ei ole ainult tühipaljas inimeste pruuk,

täiesti tarbetu ja kasutu, vaid on ka vastuolus lunastuse esimese artikliga, mistõttu seda ei tohi mitte mingil juhul sallida.

Viiendaks: reliikviad, kus leidub ohtralt ilmselgeid valesid ja tsirkust koerte ning hobuste kontidega, mis oleks pidanud sellise pettuse pärast, mille üle isegi kurat naerab, juba ammu hukka mõistetud olema, isegi kui neis oleks midagi head, pealegi ei ole nende kohta ei käsku ega soovitusi, need on täiesti tarbetud ja üleaarused. Kusjuures kõige hullem on, et need pidid hea teo ja jumalateenistuse näol kaasa tooma patukustutuse ja pattude andeksandmise nagu missa puhul jne.

Kuuendaks: siia kuulub meie armas patukustutus, mis on antud nii elavatele kui ka surnutele (kuid raha eest), ja paavst müüb Kristuse teeneid koos kõigi pühakute ja kogu kiriku ülemääraste teenetega jne., mis on täiesti vastuvõetamatu ning mille kohta ei puudu mitte ainult vajadus ning käsk, vaid mis on ka vastuolus esimese artikliga; sest me ei saa Kristuse teenete osaliseks mitte meie enda tegude või pennide läbi, vaid usu läbi, armust, ilma igasuguse raha ja teeneteta; seda ei pakuta mitte paavsti võimu, vaid kuulutuse ehk Jumala sõna läbi.

Pühakute poole palvetamisest.

Ka pühakute poole palvetamine on üks antikristlik väärkasutus, mis on vastuolus esimese põhiartikliga ja hävitab Kristuse tunnetuse. Ka selle kohta pole ei käsku, soovitusi ega ka eeskju Pühakirjas ja meile pakutakse Kristuse juures kõike tuhat korda paremal viisil, isegi kui selle puhul oleks tegemist väärtusliku asjaga, mida ta aga ei ole.

⁶ Stiften

Ja olgugi et inglid taevas meie eest paluvad (nagu ka Kristus ise), samuti maa peal elavad või võib-olla ka taevas elavad pühakud, ei järeldu sellest ikkagi, et me peaksime palves inglite või pühakute poole pöörduma, neid kummardama, nende auks paastuma, pühi ja missat pidama, ohverdama, kirikuid, altareid rajama, jumalateenistusi sisse seadma ning neid muul viisil teenima, oma kaitsjaks pidama, neilt kõiksugu abi ootama ja igapäevaste neist teatud valdkonna omistama, nagu paavstlased seda õpetavad ja teevad; sest see on ebajumalateenistus, ja selline austus kuulub üksnes Jumalale, sest sa võid kristlase ja väga inimesena maa peal minu eest palvetada, ja mitte ainult ühes, vaid kõiksugu hädades, aga ma ei pea sind sellepärast veel kummardama, sinu poole palvetama, pühi pidama, paastuma, ohverdama, sinu auks missat pidama ja oma usku õndsuse saavutamiseks sinu peale panema. Mul on võimalus sind ka muul viisil Kristuses austada, armastada ja tänada. Ja kui nüüd kõrvaldatakse see jumaldav inglite ja surnud pühakute austamine, siis pole ka muu austamine enam kahjulik ning küllap see unustatakse peagi ära, sest kui pole enam oodata ei ihulikku ega vaimulikku kasu ja abi, jäetakse pühakud rahumeeli sinnapaika, kas siis hauda või taevasse, kuna asja eest, teist taga või armastusest ei mälesta, kummarda või austa neid mitte keegi.

Ja kokkuvõtteks: Seda, mis missa endast kujutab, mis sellest on saanud ja mis sellega on seotud, ei saa me sallida, ja me oleme sunnitud selle hukka mõistma, et me saaksime püha sakramendi, mida Kristuse seadmise kohaselt usu läbi kasutatakse ja vastu võetakse, puhta ja kindlana alles hoida.

Kolmas artikkel.

Et kapiitlid ja kloostrid, mis kunagi asutati heade kavatsustega kasvatada õpetatud mehi ja kombelisi naisi, tuleb selleks otstarbeks uuesti kohandada, et meil

oleks pastoreid, jutlustajaid ja muid kirikuteenreid, aga ka muidu vajalikke isikuid ilmaliku valitsuse tarvis linnas ja maal, samuti hästi kasvatatud neiusid pereemadeks ja majapidajateks jne.

Kui nad ei taha seda eesmärki teenida, siis on parem, et nad maha jäetaks või maha lammutataks, kui et neid nende pühadust teotava jumalateenistusega, mis on inimeste väljamõeldis, millekski paremaks peetaks kui tavaline kristlik elu ning Jumala poolt määratud ametid ja seisused; sest see kõik on vastuolus ka esimese põhiartikliga Jeesuse Kristuse lunastusest. Pealegi ei ole nende kohta (nagu ka kõigi teiste inimeste väljamõeldiste kohta) mingit käsku, neid pole vaja, neist pole kasu ja lisaks sellele põhjustavad nad asjatuid, ohtlikke ja kahjulikke vaevasid, nagu prohvetid sellist jumalateenitust nimetavad: *aven*, seetähendab “vaev”.

Neljas artikkel.

Et paavst ei ole jumalikust õigusest⁷ ehk Jumala Sõnast lähtuvalt kogu kristlaskonna pea (sest see au kuulub ainult ühele, kelle nimi on Jeesus Kristus), vaid et ta on ainult Rooma kirikute ja nende inimeste piiskop või pastor, kes on end vabast tahtest või inimliku korra läbi (see tähendab ilmaliku autoriteedi läbi) temale allutanud, mitte et talle kui isandale alluvana, vaid tema kõrval venna ja kaaslasena kristlased olla, nagu seda kinnitavad ka vanaaja kirikukogud ja püha Cyprianuse aeg. Praegusel ajal ei julge enam ükski piiskop paavsti “vennaks” kutsuda nagu tol ajal, vaid on kohustatud teda “kõige armulisemaks isandaks” nimetama, isegi kui tegemist on kuninga või keisriga. Ja seda ei taha, ei pea ega või me oma südametunnistusele võtta. Kes seda tahab teha, see tehku seda ilma meieta.

⁷ *de jure divino*

Sellest järeldub, et kõik see, mida paavst, lähtudes sellisest vales, häbiväärsest, pühadust teotavast ja omavolilisest võimust on ette võtnud ja korda saatnud, ei ole olnud midagi muud kui kuratlik töö ja tegu ja on seda ka edasi (välja arvatud see, mis puutub maisesse valitsusse, kus Jumal laseb ka türanni ja kelmi käe läbi rahvale palju head osaks saada), et laostada kogu püha kristlik kirik (nii palju kui see temast sõltub) ja hävitada esimene põhiartikkel Jeesuse Kristuse lunastusest.

Sest sellel põhinevad kõik tema bullad ja raamatud, kus ta mõirgab lõvina (nagu ingel, Ilm 10[:3]), et ükski kristlane ei saa õndsaks, kui ta ei ole talle kuulekas ja ei allu talle igas küsimuses, mis ta tahab, ütleb ja teeb. Mis kõik ei tähenda midagi muud kui seda, et ta väidab: “Isegi kui sa usud Kristusesse ja saad temalt kõik, mis õndsuseks vajalik, siis on see kõik ikkagi tühine ja ilmasjata, kui sa mind oma jumalaks ei pea, mulle ei allu ja ei kuuletu.” Samas on ju kõigile teada, et püha kirik oli vähemalt 500 aastat ilma paavstita ning Kreeka ja paljud muukeelsed kirikud pole veel tänase päevani kunagi paavsti all olnud ega ole ikka veel. Niisiis on siin tegemist, nagu korduvalt öeldud, inimeste väljamõeldisega, mille kohta pole käsku, mida pole vaja ja mis on ülearune; sest püha kristlik kirik jääb ka ilma sellise peata püsima ja oleks isegi paremini püsima jäänud, kui kurat poleks sellist pead ametisse seadnud, ja paavstlusest pole kirikutes mitte mingit kasu; sest selle näol pole tegemist kristliku ametiga, ja niisiis peab kirik jääma ja püsima ilma paavstita.

Ja ma oletan, et kui paavst olekski nõus loobuma olemast ülem *jure divino* ehk Jumala käsul ja oleks seda vaid sellepärast, et kristlaskonna ühtsust paremini lõhenemiste ja ketserluse vastu kaitsta, siis peaks meil olema kirikupea, keda kõik tunnustavad. Sellisel juhul valitaks kirikupea inimeste poolt ja tema muutmine, ametist tagandamine oleks inimeste valik ja voli, nii nagu toimis paavstidega Konstanzi kirikukogu, kes tagandas ametist kolm paavsti ja valis neljanda. Aga ma

oletan (ütlen ma), et kui paavst ja Rooma Tool võimust loobuksidki ning sellega nõustuksid, – mis on küll võimatu, sest paavst peaks laskma kogu oma valitsusvõimu ja ameti pea peale keerata ning hävitada koos kõigi oma seaduste ja raamatutega, lühidalt öeldes: ta ei saa seda teha, – siis poleks sellest kristlaskonnale ikkagi mitte mingit kasu ja lõhenemisi tekiks veel rohkem kui varem; sest kui seesugusele kirikupeale ei tule kuulekas olla mitte Jumala käsu pärast, vaid inimliku hea tahte märgina, siis jääks see üsna lihtsalt ja ruttu unarusse ja viimaks ei peaks sellest kinni enam ükski kirikuliige; ja kirikupea asukoht ei peaks ka alati olema Rooma või mõni muu kindlaksmääratud paik, vaid igal pool ja mis tahes kirikus, kuhu Jumal sellise mehe on kinkinud, kes oleks sellesse ametisse sobilik. Oh, küll kujuneks selline asjadekorraldus alles laialivalguvaks ja segaseks!

Sellepärast ei ole võimalik kirikut paremini valitseda ja alal hoida muidu, kui et me kõik elame ühe pea – Kristuse all ja kui piiskopid, kes on kõik ameti poolest võrdsed (ehkki armuandide poolest erinevad), hoolsalt üksmeelses õpetuses, usus, sakramentides, palvetes ja armastusetegudes jne. kokku hoiavad. Nagu kirjutab püha Hieronymus, et Aleksandrias valitsesid piiskopid kirikuid koos ja ühiselt, nii nagu seda tegid apostlid ja seejärel kõik piiskopid kõikjal kogu kristlaskonnas, kuni paavst oma pea üle kõigi nende tõstis.

See artikkel näitab väga selgelt, et paavst on antikristus ehk Kristuse vastane, kes on end seadnud ja ülendanud Kristuse üle ja vastu, kuna ta ei lase kristlastel lahus oma võimust õndsaks saada, mis on ju täiesti tühine, sest selle kohta ei ole ei Jumala korraldust ega käsku. Tegelikul tähendab see Jumalale vastupanemist ja enese üle Jumala tõstmist, nagu ütleb Paulus [2Ts 2:4]. Ja seda ei tee isegi türklane ega tatarlane, kui suured vaenlased nad kristlastele ka ei ole, vaid need lasevad neil, kes

seda soovivad, Kristusesse uskuda ja nõuavad kristlastelt ainult ihulikke makse ja kuulekust.

Aga paavst ei lase uskuda, vaid väidab, et kui tahetakse õndsaks saada, tuleb talle kuulekas olla. Meie seda ei tee, vaid pigem suure Jumala nimel. Ja see kõik tuleb sellest, et teda tuleb nimetada kristliku kiriku ülemaks *jure divino*. Sellepärast on ta pidanud seadma end Kristusega võrdseks ja Kristusest ülemaks ja laskma end ülistada kirikupea, seejärel kirikute isanda ja viimaks ka kogu maailma isanda ja lausumaise jumalana, kuni selleni välja, et ta on sõandanud käsutada isegi ingliseid taevariigis.

Ja kui eristada paavsti õpetust Pühakirja õpetusest või seada see Pühakirja vastu, siis võib märgata, et parim osa paavsti õpetusest on võetud keiserlikust, paganlikust õigusest ja õpetab maist asjaajamist ja kohtupidamist, nagu näitavad tema dekreetaalid. Ja lisaks sellele õpetab see kirikusse, riietusse, toitu ja isikutesse puutuvaid kombetalitusi ja lõputul hulgal lastemängusid, teatrit ja tsirkust, aga selle kõige juures ei õpeta see mitte midagi Kristuse, usu ja Jumala käskude kohta.

Nii et lõpuks pole siin tegemist mitte kellegi muu kui kuradi endaga, kuna ta levitab Jumala üle ja vastu oma valesid missade, puhastustule, kloostriinduse, omaenda tegude ja jumalateenistuse kohta (mis on ju tõeline paavstlus) ja mõistab hukka, tapab ja piinab kõiki kristlasi, kes ei taha tema koledaid tegusid kõigest kõrgemaks tõsta ja austada. Seega, niisama vähe kui me saame kummardada isanda ja jumalana kuradit ennast, nii vähe me saame kirikupea ja isandana sallida ka tema apostlit, paavsti ehk antikristust. Sest paavsti tegelik valitsus seisneb valedes ja tapmistes ning ihu ja hinge igavesse hukatusse ajamises, nagu ma olen juba paljudes raamatutes tõestanud.

Neis neljas artiklis leiavad nad kirikukogul kindlasti piisavalt hukkamõistmist väärivat; sest nad ei saa ega taha meiega ühegi artikli puhul mitte kõige väiksemagi lõigu osas nõus olla. Selles aga, et Kristus, meie Issand, ründab oma vastaseid ja paneb oma tahte maksma nii Vaimu kui ka oma taastuleku läbi, peame me kindel olema ja oma lootuse selle peale panema. Aamen.

Nimelt ei seisa me kirikukogul (nagu Augsburgis) keisri või ilmaliku valitseja ees, kes andis välja igati armuliku määruse ja kuulab asja heatahtlikult ära, vaid me seisame seal paavsti ja kuradi enda ees, kes ei kavatse midagi ära kuulata, vaid üksnes hukka mõista, tappa ja ebajumalateenistusele sundida. Seepärast me ei peagi siin tema jalgu suudlema või ütlemata: “Teie olete minu armuline isand”, vaid nagu ingel Sakarja raamatus kuradile ütles: “Issand sõidelgu sind, saatan!” [Sk 3:2] [Ptüi sind võtaks!]

[Artiklite kolmas osa]

Järgmiste artiklite üle me oleme nõus õpetatud, mõistlike inimestega või isekeskis aru pidama, sest paavst ja tema riik ei arva neist midagi, kuna südametunnistus⁸ on nende jaoks tähtsusetu, loeb ainult raha, au ja võim.

Patust

Siin tuleb meil tunnistada, nagu püha Paulus, Rm 5[:12], ütleb, et patt on maailma tulnud Aadama, üheainsa inimese kaudu, kelle sõnakuulmatuse pärast on kõik inimesed patused ja surmale ning kuradile allutatud. See ongi pärispatt ehk peamine patt.

Selle patu viljad on kurjad teod, mis on Kümne käsuga ära keelatud, nagu uskmatuse, väärusk, ebajumalateenistus, jumalakartmatus, ülbus, meeleheide ja

pimedus, ühesõnaga, kui inimene ei tunne Jumalat või ei austa, kui ta valetab, vannub Jumala nime juures, kui ta ei palveta, ei pöördu Jumala poole, ei hooli Jumala sõnast, on vanemate vastu sõnakuulmatu, tapab, teeb kõlvatusi, varastab, petab jne.

Seesugune pärispatt on sedavõrd sügav loomuse rikutus, et ükski mõistus ei ole võimeline seda haarama, vaid seda tuleb Pühakirja ilmutuse põhjal uskuda, Ps 51, Rm 5; 2 Ms 33; 1 Ms 3⁹. Seepärast pole skolastiliste teoloogide õpetus midagi muud kui eksiarvamus ja pimedus nende artiklite vastu:

1. Ja nimelt, et pärast Aadama pattulangemist jäid kõik inimese loomupärased jõud alles ja rikkumata. Ja et inimesel on loomupäraselt õige mõistus ja hea tahe, nagu filosoofid õpetavad.

2. Ja et inimesel on vaba tahe head teha ja kurjast loobuda ning ka vastupidi: heast loobuda ja kurja teha.

3. Ja et inimene on võimeline oma loomupärasest jõududest kõiki Jumala käske täitma ja pidama.

4. Ja et ta on oma loomupärasest jõududest võimeline armastama Jumalat üle kõige ja oma ligimest nagu iseennast.

5. Ja et kui inimene teeb kõik, mis temast sõltub, siis annab Jumal talle kindlasti armu.

6. Ja et kui ta tahab armulauale minna, siis pole vaja hea kavatsuse järgi head teha, vaid piisab sellest, kui ei ole kurja kavatsust pattu teha – nii hea on inimese loomus ja nii mõjus sakrament.

7. Ja et väitel, et hea teo jaoks on vaja Püha Vaimu tema armuga, pole Pühakirjas alust.

⁸ *conscientia*

⁹ Ps 51:7 ja Rm 5:12jj, 2 Ms 33:20, 1 Ms 3:6jj

Sellised ja muud sellesarnased seisukohad on alguse saanud sellest, et ei mõisteta ja ei tunta ei pattu ega Kristust, meie Õnnistegijat. See on tõeline paganlik õpetus, mida me ei saa sallida, sest kui see õpetus peaks õige olema, siis on Kristus ilmaaegu surnud, kuna inimeses ei leidu ühtegi viga ega pattu, mille pärast ta oleks pidanud surema, või siis ta suri ainult ihu, mitte ühtlasi ka hinge eest, kuna hing on terve ja üksnes ihu on surma päralt.

Seadusest

Siin on meie seisukoht, et Jumal on andnud käsud esiteks selleks, et patutegemisele karistuse ähvarduse ja hirmutamise ning armu ja õnnistuse tõotuse ning pakkumisega vastu panna. Aga see kõik on kurjuse pärast, mis inimest pattu tegema paneb, halvasti välja kukkunud, sest sellepärast on üks osa, kes on Seaduse vastu selle tõttu, et see keelab neil teha seda, mida nad meelsasti teevad, ja käsib teha seda, mida nad vastumeelselt teevad, veelgi kurjemaks muutunud. Nii et kui karistus neid ei takista, saadavad nad veelgi rohkem käskudevastast korda kui varem. Need on ühesõnaga ohjeldamatud ja kurjad inimesed, kes teevad halba, millal iganes neil selleks võimalus avaneb.

Teine osa muutub pimedaks ja ülbeks ning kujutab ette, et ta suudab omaenda jõust Seadusest kinni pidada ja peabki, nagu ülal kooliteoloogide kohta öeldud. Sealt tulevad silmakirjateenrid ja võltspühakud.

Aga Seaduse põhiliseks ülesandeks või jõuks on see, et ta toob päevavalgele pärispatu koos selle viljade ja kõige muuga [Rm 3:20; 7:7] ning näitab inimesele, kui sügav ja põhjatu on tema loomuse langus ja rikutus, nii nagu Seadus peab talle ka ütlema, et tal ei ole Jumalat, et ta ei hooli Jumalast või et ta kummardab võõraid jumalaid, – seda ei oleks ta varem ja ilma Seaduseta uskunud. Seeläbi hirmutatakse,

alandatakse, rõhutakse teda, viiakse ta meeleheitele; ta tahaks hea meelega, et keegi teda aitaks, ja ta ei tea, kus on väljapääs, ta hakkab Jumala vastu viha pidama ja nurisema jne. Seda tähendab, Rm 3[4!:15]: “Seadus soetab viha” ja, Rm 5[:20]: “Seadus aga on kõrvalt sisse tulnud, et vääratust rohkeneks.”

Meeleparandusest

Sellisest Seaduse ülesandest peab kinni ja seda kasutab ka Uus Testament, nagu Paulus, Rm 1[:18], seda teeb ja ütleb: “Jumala viha ilmub taevast inimeste vastu”, samuti 3[:19j]: “sest kõik maailm oleks Jumala ees süüalune”, ja ükski inimene pole tema ees õige. Ja Kristus ütleb, Jh 16[:8]: Püha Vaim karistab maailma patu pärast.

See ongi Jumala kõuehäääl, millega ta paneb ühte patta nii ilmselged patused kui ka võltspühakud ja ei anna kellelegi neist õigust, vaid hirmutab ja ähvardab neid kõiki. See on vasar (nagu ütleb Jeremija): “Eks mu sõna ole nagu vasar, mis purustab kalju?” [Jr 23:29]. See ei ole *activa contritio*, isetehtud patukahetsus, vaid *passiva contritio*, tõeline südamevalu, kannatus ja surmatunnetus.

Ja see ongi tõelise meeleparanduse algus. Inimene on sunnitud siin kuulma otsust: “Teiega ei ole midagi peale hakata, olge te siis ilmselged patused või vagad inimesed, te kõik peate teistsuguseks muutuma ja teistmoodi toimima, kui te siiani olete olnud ja toiminud; olge te kes tahes ning kui tahes suured, targad, võimsad ja pühad – siin ei ole mitte keegi vaga” jne.

Sellisele ametile lisab Uus Testament aga evangeeliumi läbi otsekohe lohutava armutootuse, millesse tuleb uskuda. Nagu Kristus ütleb, Mk 1[:15]: “Parandage meelt ja uskuge rõõmusõnumisse!” See tähendab: “Saage teistsuguseks ja toimige teistmoodi ning uskuge minu töötust.” Ka tema eelkäijat Johannest nimetatakse

meeleparanduse jutlustajaks, seda aga pattude andeksandmiseks. See tähendab, et ta pidi kõiki karistama ja patuseks tegema, et nad teaksid, kelleks Jumal neid peab, ning mõistaksid, et nad on kadumaläinud inimesed ja oleksid sellisena Issanda jaoks valmis saama armu osalisteks ning temalt pattude andeksandmist ootama ja vastu võtma. Nii ütleb Luuka viimases peatükis ka Kristus ise: “Ja minu nimel peab kuulutatama pattude andeksandmiseks meeleparandamist kõigi rahvaste seas.” [Lk 24:47]

Kus aga Seadus täidab seda oma ametit lahus evangeeliumist, seal on surm ja põrgu ning inimene langeb Sauli ja Juuda kombel meeleheitse, nagu ütleb püha Paulus, et Seadus on patu läbi surmaks [Rm 7:10]. Seevastu evangeelium ei paku lohutust ja andestust mitte ainult ühel viisil, vaid ka sõna, sakramendi ja muu sellise läbi, nagu me kuulda saame, et Jumala juures oleks rohke lunastus (nagu ütleb Psalm 129) patu suure vangistuse vastu [Ps 130:7].

Nüüd aga tuleb meil sofistide väärle meeleparandusele vastu seada õige meeleparandus, nii et mõlemad oleksid paremini mõistetavad.

Paavsti pooldajate väärast meeleparandusest

See, et nad õpetaksid meeleparandust õigesti, on olnud täiesti võimatu, sest nad ei saa patust õigesti aru, kuna nad ei anna pärispatule (nagu eespool öeldud) õiget hinnangut, vaid väidavad, et inimese loomupärased jõud on jäänud täielikult alles ning rikkumata; mõistus aga on võimeline õigesti õpetama ja tahe on võimeline toimima nii, et Jumal annab kindlasti armu, kui inimene teeb vastavalt oma vabale tahtele, mis temast sõltub.

Sellest peaks järelduma, et nad on kahetsenud ainult tegelikke patte nagu kurjad mõtted, millega inimene oli nõus (sest kuri ajend, himu, ahvatlus ei olnud patt), ja kurjad sõnad, kurjad teod, mille vaba tahe oleks võinud tegemata jätta.

Nad väidavad, et sellisel meelearandusel on kolm osa – patukahetsus, piht ja hüvitus – koos lohutuse ja kinnitusega, et kui inimene õigesti pattu kahetseb, pihib ja oma patud hüvitab, on ta sellega pattude andeksandmise ära teeninud ja patu Jumala ees kinni maksnud, millega pannakse inimesed meelearanduses lootma omaenda tegude peale. Ja sellest on tulnudki sõna, mida oli kantslist kuulda, kui rahvale üldist patutunnistust ette loeti: “Pikenda, Issand Jumal, mu elu, kuniks ma hüvitan oma patu ja parandan oma elu.”

Sellega ei öeldud mitte midagi Kristuse ega ka usu kohta, vaid loodeti hoopis omaenda tegudega Jumala ees patust võitu saada ja see lunastada. Ja selles veendumuses said meist ka preestrid ja mungad, et me tahtsime iseennast patu vastu seada.

Patukahetsusega aga oli lugu järgmine: kuna mitte keegi ei suutnud kõiki oma patte meelde tuletada (eriti kui tegemist oli kogu aasta jooksul sooritatud pattudega), siis “lapiti seda kasukat” niimoodi, et kui varjatud patud hiljem meelde tulid, oldi kohustatud ka neid kahetsema ja pihtima jne. Seniks olid nad Jumala armu hoolde usaldatud.

Ja lisaks sellele, kuna mitte keegi ei teadnud, kui suur see patukahetsus peab olema, et sellest Jumalale küllalt oleks, pakkusid paavsti pooldajad sellist lohutust: Kes ei olnud võimeline üles näitama *contritio*’t, s.o patukahetsust, see pidi üles näitama *attritio*’t, mida mina nimetaksin poolikuks meelearanduseks või meelearanduse alguseks. Ehkki nad ise ei ole kummastki täielikult aru saanud ning teavad sama vähe kui mina, mida sellega on tahetud öelda. Selline *attritio* arvati juhul, kui mindi pihtima, *contritio*’ks.

Ja kui juhtus nii, et keegi ütles näiteks, et ta ei suuda oma pattu kahetseda või kahetsust üles näidata, nagu võis olla hooramise või kättemaksuhimu jne. puhul, siis

küsisid nad, kas ta ei sooviks või ei ihkaks, et ta saaks patukahetsust üles näidata. Kui ta ütles selle peale: Jah, (sest kes peale kuradi enda siin ikka “ei” tahaks öelda?), käsitlesid nad seda kui patukahetsust ja andsid inimesele tema patu selle tema hea teo peale andeks, tuues siin eeskujuks püha Bernardi jne.

Siin on näha, kuidas pime mõistus Jumala asjades ringi kobab ja oma kõrkuse kohaselt iseenda tegudest lohutust otsib ja pole võimeline Kristusele või usule mõtlema. Kui seda nüüd valguse käes lähemalt vaadelda, siis kujutab selline patukahetsus endast ainult midagi omaenese jõust ilma usu ja Kristuse tunnetuseta väljamõeldut, mille puhul vaene patune himule või kättemaksule mõeldes mõnikord pigem naeraks kui nutaks, välja arvatud need, keda Seadus on tõeliselt puudutanud või keda kurat on asjata kurvameelsusega vaevanud. Muudel juhtudel on selline patukahetsus olnud kindlasti ainult silmakirjateenistus ega ole surmanud patu himusid, sest inimesed on olnud sunnitud pattu kahetsema, ehkki nad oleksid parema meelega veel rohkem pattu teinud, kui neil see vabadus oleks olnud.

Pihtimisel oli nii, et kõik olid kohustatud oma patud viimase kui üheni ette lugema (mis on võimatu), ja see oli suur piin. Need patud aga, mis inimene oli ära unustanud, anti talle andeks tingimusel, et ta peab need üles tunnistama, kui need talle meenuma peaksid.

Sellises olukorras ei võinud inimene iial teada, millal ta on küllaldaselt pihtinud või millal ta peaks pihtimise lõpetama, küll aga juhiti tema tähelepanu tema tegudele ja öeldi, et mida puhtsüdamlikumalt ta pihib ja mida rohkem ta häbi tunneb ja end preestri ees alandab, seda varem ja paremini ta oma patu hüvitab, sest selline alandlikkus leiab Jumala juures kindlasti armu.

Nii et ka siin ei olnud ei usku ega Kristust ja inimesele ei kuulutatud pattudest lahtimõistmise väge, vaid tema lohutus põhines hoopis pattude üleslugemisel ja häbi

tundmisel. Seda aga, millist piina, kelmust ja ebajumalateenistust selline pihtimine endaga kaasa tõi, pole võimalik kirjeldada.

Kusjuures kõige laialivalguvam asi on hüvitused, sest ükski inimene ei teadnud, mida ja palju ta peab üheainukese patu eest tegema, rääkimata siis kõikide pattude eest. Siin leidsid paavsti pooldajad küll abinõu, nimelt määrasid nad kanda väga väheseid hüvitisi, millest oli hõlbus kinni pidada nagu viiekordne Meie Isa palve, päev paastumist jne. Kõik muu meeleparandus jäeti puhastustules kandmiseks.

Aga ka siin valitses ainult häda ja viletsus. Mõned arvasid, et nad ei pääse enam kunagi puhastustulest, sest vanade kaanonite järgi vastab ühele surmapatule seitse aastat meeleparandust. Lootus oli küll seatud ka meie hüvitust pakkuvatele tegudele, ja kui hüvitused oleks olnud täiuslik, oleks lootus täielikult sellele seatud ja ei usust ega Kristusest poleks mingit kasu olnud, kuid selline asi oli võimatu: kui nüüd keegi oleks näiteks sada aastat pattu kahetsenud, ei oleks ta ikkagi teadnud, millal ta on patu ära kahetsenud. See tähendas alalist patukahetsust ja mitte kunagi meeleparanduseni jõudmist.

Ja siin tuli nüüd Rooma Püha Tool vaesele kirikule appi, mõeldes välja patukustutuse, millega ta vabastas hüvitustest ja tühistas neid, esialgu eraldi seitsmeks aastaks, sajaks aastaks jne., ja jagas selle laiali kardinalidele ja piiskoppidele, nii et mõni tohtis anda sada aastat, teine sada päeva patukustutust, kusjuures kogu hüvituse tühistamise õiguse hoidis ta iseendale.

Aga kuna see hakkas raha sisse tooma ja bullade turg õitses, mõtles Püha Tool välja "kuldaasta" ja tühistas seda Roomas, mis tähendas kogu karistuse ja süü andeksandmist. Selle peale jooksid inimesed kokku, sest igaüks oleks ju hea meelega raskest, talumatust koormast vabanenud. See aga tähendas: otsida üles ja tuua välja maa varandused. Paavst läheb hoogu ja korraldab järjepanu neli kuldaastat. Aga mida

rohkem ta raha neelas, seda põhjatumaks tema kurk muutus. Sellepärast saatis ta kuldaasta oma legaatide kaudu eri maadele, kuni kõik kirikud ja majad olid kuldaastaid täis. Ja lõpuks tungis ta isegi surnute keskele puhastustulle, esialgu missade ja vigiiliate sisseseadmistega, seejärel patukustutuse ja kuldaastaga, ning viimaks muutusid hinged nii odavaks, et ta lasi hinge juba ühe krossi eest vabaks.

Aga ka see kõik ei aidanud midagi, sest vaatamata sellele, et paavst õpetab inimesi sellise patukustutuse peale lootma ja seda usaldama, muudab ta selle ise jällegi ebakindlaks, kuna ta ütleb oma bullades: “Kes tahab patukustutusest või kuldaastast osa saada, see peab pattu kahetsema ja pihtima ning raha andma.” Me kuulsime aga eespool, et selline patukahetsus ja pihtimine on paavsti pooldajate juures ebakindel ning silmakirjalik. Samuti ei tea mitte keegi, missugused hinged puhastustules asuvad, ja kui mõni neist seal ka on, siis ei tea ikkagi keegi, kes neist on tõeliselt pattu kahetsenud ja pihtinud. Nii võtab paavst raha vastu ja lohutab inimesi oma meelevalja ja patukustutusega ning juhib nad taas nende enda ebakindlate tegude juurde.

Aga leidus ka neid, kes ei pidanud end tegelikes pattudes, see tähendab teopattudes mõtte, sõna ja teo poolest, süüdi nagu mina ja minusarnased, kes tahtsid kloostrites ja toomkapiitlites mungad ja preestrid olla ning kes me end paastumise, valvamise, palvetamise, missapidamise, karmi riietuse ja magamisasemega jne. kurjade mõtete vastu kaitsesime ja tõsiselt ning vägisi pühad olla tahtsime, ja kui päritav, kaasasündinud kurjus näiteks unes siiski tegi, mis talle omane on (nagu Püha Augustinus ja Hieronymus koos teistega tunnistavad), siis arvasime me teistest, et mõned on nii pühad, nagu me õpetasime, et nad on ilma patuta täis häid tegusid, nii et selle peale me jagasime ja müüsimme teistele oma häid tegusid kui meile endale

taevasse pääsemise jaoks ülemääraseid, ja see on tõsi ja selle kohta on olemas pitsateid, kirju ja näiteid.

Nendel ei olnud meeleparandust vaja, sest mida oleks neil kahetseda, kui nad ei nõustu kurjade mõtetega. Mida oleks neil pihtida, kui nad väldivad kurje sõnu. Mida oleks neil hüvitada, kui nad olid tegude poolest süütu, nii et nad võisid oma ülejäänud õigust ka teistele vaestele patustele müüa. Sellised pühakud olid ka variserid ja kirjatundjad Kristuse ajal.

Siis tuleb aga tuleingel püha Johannes, tõelise meeleparanduse jutlustaja, ja hävitab välgunoolega ühtemoodi nad kõik, öeldes: “Parandage meelt!” [Mt 3:2] Kui ühed mõtlevad: “Me parandasime ju meelt” ja teised mõtlevad: “Me ei vaja meeleparandust”, ütleb Johannes: “Parandage mõlemad meelt; sest te olete valed meeleparandajad ja teised on võltspühakud, ja te mõlemad vajate pattude andeksandmist, sest te kumbki ei mõista, mis patt tegelikult on, rääkimata sellest, et te neid kahetseksite ja väldiksite. Mitte keegi teist ei ole hea, te olete täis uskmatust, mõistmatust ning Jumala ja tema tahte mittetundmist; sest Ta on siin, kelle täiusest me peame võtma armu armu peale [Jh 1:16], ja ükski inimene ei saa ilma Tema Jumala ees õige olla. Seega, kui te tahate meelt parandada, siis tehke seda õigesti. Teie enda meeleparandus ei suuda seda. Ja teie, silmakirjateenrid, kes te meeleparandust ei vaja, te rästikute sugu, kes andis teile kindluse, et te pääsete tulevasest vihast?” jne.

Ja sedasama kuulutab ka püha Paulus, Rm 3[:10–12], öeldes: “Ei ole õiget, ei ühtainsatki, ei ole mõistjat, ei ole Jumala otsijat. Nad kõik on kaldunud kõrvale, üksiti kõlbmatuks läinud.” Ja Ap 17[:30]: “Nüüd Ta käseb kõigil inimestel kõigis paigus meelt parandada.” “Kõigil inimestel” (ütleb ta), mitte ükski inimene ei ole välja jäetud. Selline meeleparandus õpetab meid pattu ära tundma, ja nimelt, et me kõik

oleme kadunud, meis pole karvavõrdki head ja me oleme lihtsalt sunnitud uueks, teiseks inimeseks muutuma.

Selline meelearandus ei ole nii osaline ja armetu nagu see, mis kahetseb tegelikke patte, ja pole ka nii ebakindel nagu see; sest ta ei aruta, mis on patt ja mis ei ole patt, vaid paneb kõik ühte, öeldes, et meis on kõik läbi ja lõhki patt. Mida me siin veel otsime, jagame või eristame? Ja sellepärast ei ole see patukahetsus ka ebakindel; sest alles ei jää mitte midagi, millega me võiksime patu eest tasumiseks midagi head välja mõelda, jääb ainult hirm kõige pärast, mis me oleme, mõtleme, räägime või teeme jne.

Samuti ei saa ka piht olla vale, ebakindel või osaline; sest kes tunnistab, et temas on kõik läbi ja lõhki patt, see võtab kokku kõik patud, jätmata ühtegi neist tähele panemata ja unustamata ühtegi neist. Nii ei saa ka hüvitus olla ebakindel, sest see ei kujuta endast mitte meie ebakindlat patust tegu, vaid see on süütu “Jumala Talle, kes kannab ära maailma patu” [Jh 1:29] kannatus ja veri.

Sellist meelearandust kuulutab Johannes ja seejärel Kristus evangeeliumis ning ka meie. Sellise meelearandusega me hävitame paavsti ja kõik, mis on ehitatud meie headele tegudele; sest see kõik on ehitatud tühisele tümale pinnale, mida nimetatakse headeks tegudeks või Seaduseks, kuna pole ühtegi head tegu, vaid on üksnes kurjad teod, ja mitte keegi ei täida Seadust (nagu ütleb Kristus, Jh 7[:19]), vaid kõik hoopis rikuvad Seadust. Sellepärast pole see ehitis midagi muud kui valed ja silmakirjalikkus, eriti seal, kus ta paistab olevat kõige püham ja kaunim.

Ja selline meelearandus kestab kristlaste juures kuni surmani, sest ta võitleb lihase alles jäänud patuga kogu elu, nagu kinnitab püha Paulus, Rm 7[:23], et ta sõdib oma liikmete seaduse vastu jne. ja ei tee seda mitte omaenda jõust, vaid Püha Vaimu anni abil, mis järgneb pattude andeksandmisele. Seesama and puhastab ka

meid iga päev ja ajab allesjäänud patud meist välja ning näeb vaeva inimese õigeks, puhtaks ja pühaks tegemisega.

Sellest ei tea ei paavst, teoloogid, juristid ega üldse ükski inimene midagi, vaid tegemist on taevase õpetusega, mis on ilmutatud evangeeliumi läbi ja mida jumalakartmatud pühamehed peavadki kutsuma ketserluseks.

Aga jällegi võib juhtuda, et tulevad mõned lahkusulised¹⁰, kes osalt on võib-olla juba siin ja keda ma rahutuste ajal¹¹ ka ise oma silmaga nägin, kes on arvamisel, et kui need, kes on kord Vaimu saanud või kellele on patud andeks antud või kes on usklikuks saanud, peaksid seejärel ka pattu tegema, jäävad nad ikkagi usku ja see patt ei tee neile kahju. Nad kisendavad: “Kui sa usud, siis tee, mis sa tahad, – sellest pole midagi, kuna usk kustutab kõik patud” jne., ja sinna juurde lisavad nad, et kui keegi teeb pärast usu ja Vaimu vastuvõtmist pattu, siis pole tal Vaimu ja usku kunagi tõeliselt olnud. Selliseid arutuid inimesi olen ma palju näinud ja mulle valmistab muret, et mitmetes neist asub ikka veel kurat.

Sellepärast tuleb ilmtingimata teada ja õpetada, et kui pühad inimesed – lisaks sellele, et neis on jätkuvalt pärispatt, mida nad tunnevad ja mille vastu nad iga päev võitlevad ja meelt parandavad – ka veel ilmselgesse pattu langevad; nagu Taavet abielurikkumisse, tapmisse ja jumalateotusse, siis pärast seda pole neis enam usku ja Vaimu, sest Püha Vaim ei lase patul valitseda või võidule pääseda, nii et see saaks teoks, vaid takistab seda ja seisab sellele vastu, et see ei teeks, mida see tahab teha. Kui patt aga ometi teeb, mida see tahab teha, siis ei ole seal Püha Vaimu ja usku, sest sellega on nii, nagu ütleb püha Johannes: See, kes on sündinud Jumalast, ei tee pattu ja ta ei saa pattu teha. [1Jh 3:9; 5:18] Aga tõele vastab ka see (nagu seesama püha

¹⁰ *Rottengeister*

¹¹ Talurahvasõda 1525. aastal

Johannes kirjutab): “Kui me ütleksime: “Meil ei ole pattu!”, siis me petaksime iseend ja tõde ei oleks meis.” [1Jh 1:8]

Evangeeliumist

Pöördugem nüüd tagasi evangeeliumi juurde, mis ei paku ainult ühte liiki nõu ja abi patu vastu; sest Jumal on mõõtmatu rikas oma armus: esiteks suulise sõna läbi, milles kuulutatakse kogu maailmale pattude andeksandmist, mis kujutab endast evangeeliumi tegelikku ametit¹², teiseks ristimise läbi, kolmandaks püha altarisakramendi läbi, neljandaks võtmete meelevaldala läbi ja ka *per mutuum colloquium et consolationem fratrum*¹³], Mt 18[:20]: “*Ubi duo fuerint congregati*”¹⁴ jne.

Ristimisest

Ristimine ei ole midagi muud kui Jumala sõna vees, mille kohta on käsk tema seadmise läbi, või nagu Paulus ütleb, „veepesemisega sõna kaudu“¹⁵, nagu ka Augustinus ütleb: Kui elemendile lisandub Sõna, siis saab sellest sakrament¹⁶. Ja sellepärast ei olegi me ühel meelel Thomase¹⁷ ja jutlustajate munkadega¹⁸, kes unustavad (Jumala seadmise) sõna ja ütlevad, et Jumal on pannud oma vaimse väe vette, mis peseb vee abil maha patu, samuti ei nõustu me Scotuse ja paljasjalgsete munkadega, kes õpetavad, et ristimine peseb patud maha jumaliku tahte kohalolu läbi,

¹² *proprium officium*

¹³ *vendade vastastikkuse vestluse ja lohutamise läbi*

¹⁴ *Sest kus kaks või kolm on minu nimel koos, seal olen mina nende keskel*

¹⁵ “*lavacrum in verbo*”, Ef. 5:26

¹⁶ “*Accedat verbum ad elementum et fit sacramentum.*” *Tractatus* 80

¹⁷ Aquino *ThoSumma Theologiae* p. III q.62 art 4mase

¹⁸ Dominikaani ordu

see tähendab, et pattude mahapesemine toimub üksnes Jumala tahte läbi ja üldse mitte Sõna või vee läbi.

Lasteristimisest

me arvame, et lapsi tuleb ristida, sest nad kuuluvad samuti tõotatud lunastuse alla, mis on toimunud Kristuse läbi, ja kirik peab seda neile lubama.

Altarisakramendist

me arvame, et armulaualeib ja -vein on Kristuse tõeline ihu ja veri ning sellest saavad osa ja seda võtavad vastu ka kurjad, mitte ainult jumalakartlikud kristlased.

Ja et seda ei tohi jagada ainult ühel kujul. Ja samuti ei ole meil tarvis keerulist teadust, mis õpetab, et sakrament ühel kujul sisaldab sama palju kui mõlemal kujul, nagu õpetavad meile sofistid ja Konstanzi kirikukogu. Isegi kui see tõele vastaks, et sakrament sisaldab ühel kujul sama palju kui mõlemal kujul, siis ei ole see ühel kujul ikkagi mitte kogu Kristuse poolt kehtestatud ja nõutud kord ning seadmine. Iseäranis me mõistame hukka ja neame Jumala nimel neid, kes mitte ainult ei loobu mõlemast kujust, vaid keelavad selle ka türanlikult ära, mõistavad hukka, teotavad seda kui ketserlust ja seavad end sellega Kristuse, meie Issanda ja Jumala vastu ning üle jne.

Mis aga puutub transsubstantsiatsiooni, siis sellest teravmeelsest sõnaväänamisest, kus õpetatakse, et leib ja vein minetavad või kaotavad oma loomuliku olemuse ning jäävad ainult leiva välisesse kujusse ja värvi ega ole õige leib, ei arva me midagi; sest Pühakirjaga käib suurepäraselt kokku, et see on leib ja jääb leivaks, nagu püha Paulus ise seda nimetab: “leib, mida murrame” [1Kr 10:16] ja: “söögu sellest leivast” [1Kr 11:28].

Võtmetest

Võtmed on amet ja meelevald, mis on kirikule Kristuse poolt antud pattude, ja mitte ainult ränkade ja ilmselgete, vaid ka peente, salajaste pattude kinnisidumiseks ja lahtipäästmiseks, mida tunneb üksnes Jumal, nagu on kirjutatud: “Eksitused – kes neid märkab?” [Ps 19:13] Ka Paulus kurdab, Rm 7[:23], et tema liikmed teenivad “patu seadust”, sest see ei ole meie, vaid ainult Jumala otsustada, millised on patud, kui suured ja kui palju neid on, nagu on kirjutatud: “Ära mine kohtusse oma sulasega, ei ole ju ükski elusolend õige su palge ees!” [Ps 143:2]. Ja ka Paulus ütleb, 1 Kr 4[:4]: “Ma ei tunne ju enesel olevat ühtegi süüd. – kuid selle põhjal ma ei ole veel õigeks tunnistatud.”

Pihist

Kuna ka absolutsioon ehk võtmete meelevald, mis on evangeeliumis Kristuse poolt sisse seatud, on abiks ja lohutuseks patu ning halva südametunnistuse vastu, siis ei tohi pihil või absolutsioonil lasta kirikus mitte mingil juhul kaduma minna, ja seda eriti nõrkade südametunnistuste pärast, aga ka noorte ja kogenematute inimeste pärast, et neid kristlikus õpetuses läbi katsuda ja juhatada.

Pattude üleslugemine peab aga olema igapäevane vabatahtlik, – mida ta tahab üles lugeda ja mida mitte; sest niikaua kui me oleme oma ihus, ei valeta me, öeldes: “Ma olen vaene patune inimene”, Rm 7[:23]: “Oma liikmeis näen aga teist seadust” jne.; aga kuna privaatabsolutsioon¹⁹ lähtub võtmete ametist, siis ei tohi seda ära põlata, vaid seda tuleb nagu kõiki teisi kristliku kiriku ameteid au sees pidada ja väärtustada.

Ja neis artiklites, mis käsitlevad suulist, välist sõna, tuleb kindlalt kinni pidada põhimõttest, et Jumal ei anna mitte kellelegi oma Vaimu või armu muidu kui eelneva välise sõna läbi või koos sellega, et me hoiduksime entusiastidest, see tähendab fanaatikutest²⁰, kes kiitlevad, et neil on Vaim ilma Sõnata ja enne Sõna, ja kes seejärel Pühakirja või suulist sõna oma äranägemise järgi suunavad, tõlgendavad ja venitavad, nagu seda tegi Münzer ja nagu seda tänapäevalgi teevad paljud, kes tahavad olla ranged kohtumõistjad Vaimu ja kirjatähe vahel ning kes ei mõista, mida nad ütlevad või õpetavad. Isegi paavstlus ei kujuta endast midagi muud kui fanatismi, sest paavst kiitleb, et “Kõik õigused asuvad tema südame laekas”²¹ ja et see, mis ta oma kirikus otsustab ja käsib, peab olema Vaim ja õigus, isegi kui see on Pühakirja või suulise sõnaga vastuolus ja väljaspool seda. See kõik on vana kurat ja madu, kes tegi ka Adamast ja Eevast fanaatikud, juhtides nad Jumala välise sõna juurest fanatismi²² ja oma suva juurde, ja tegi seda ikkagi teise välise sõna läbi, nagu ka meie fanaatikud, kes mõistavad küll välise sõna hukka, ei ole aga ise sugugi mitte vait, vaid lobisevad ning kirjutavad maad ja ilmad kokku, et Vaim ei saavat Pühakirja või apostlite suulise sõna läbi tulla, nende kirjutiste ja sõna läbi pidavat ta aga tulema. Miks nad ei loobu ka oma sõnakuulutusest ja kirjutistest, kuni Vaim ise ilma nende kirjutisteta ja veel enne nende kirjutisi inimestesse tuleb, nii nagu nad kiitlevad, et Vaim neisse ilma Pühakirja kuulutuseta tuli? Aga siin ei ole aega selle üle pikemalt arutleda, me oleme seda mujal juba küllalt teinud.

Sest ka need, kes usuvad enne ristimist või kes saavad ristimises usklikuks, saavad selle eelneva välise sõna läbi, nii nagu täiskasvanutel, kellest on saanud

¹⁹ *absolutio privata*

²⁰ *Schwärmern*

²¹ *Corpus juris canonici, Liber Sextus I, 2 c.1*

²² *Geisterei*

mõistlikud inimesed, tuleb esmalt kuulda võtta seda, et: “Kes on hakanud uskuma ja on ristitud, see pääseb [Mk 16:16]”, isegi kui nad, esialgu uskmatutena, alles kümne aasta pärast Vaimu saavad ja ristitakse. Kornelius, Ap 10[:1jj], oli juutidelt juba ammu kuulnud tulevase Messia kohta, mispärast ta oli Jumala ees õige ja tema palved ning almused olid selles usus Jumalale meelepärased (ka Luukas nimetab teda vagaks ja jumalakartlikuks). Ilma eelneva Sõna või kuulmiseta ei oleks ta saanud uskuda ega õige olla. Aga püha Peetrus pidi talle teatavaks tegema, et Messias (keda ta siiani oli uskunud tulevat) on nüüd tulnud, et tema usk tulevasse Messiasse ei hoiaks teda enam paadunud ja uskmatute juutide küljes kinni, vaid et ta teaks, et nüüdsest peab ta kohaloleva Messia läbi õndsaks saama, mitte teda koos juutidega salgama või taga kiusama jne.

Ühesõnaga: fanatism peitub Aadamas ja tema lastes maailma algusest lõpuni. Selle on neisse istutanud ja mürgina süstinud vana lohe ja see on kogu ketserluse, ka paavstluse ja muhameedluse lähtekohaks, jõuks ja väeks. Seepärast me peame olema kindel selles, et Jumal ei taha meie, inimestega muul viisil suhelda kui oma välise sõna ja sakramendi läbi. Kõik muu, mida ilma Sõna ja sakramendita Vaimuna ülistatakse, on kurat. Ka Moosesele tahtis Jumal ilmuda esmalt põleva põõsa ja suulise sõna läbi [2Ms 3:2.4jj]. Samuti pole ükski prohvet, ei Eelija ega Eliisa, Vaimu saanud väljaspool või lahus Kümnest käsust. Ka Ristija Johannes poleks ilma Gabrieli eelneva Sõnata sündinud [Lk 1:13-20] ja ilma Maarja häält kuulmata oma ema ihus hüpanud [Lk 1:41.44]. Püha Peetrus ütleb: Prohvetid ei ole ühtegi ennustust esile toonud “inimese tahtel”, vaid “Pühast Vaimust”, kuid ometi “pühade Jumala inimestena” [2Pt 1:21]. Aga nad ei olnud pühad ilma välise sõnata, ja veel vähem oleks Püha Vaim neid rääkima pannud siis, kui nad oleksid olnud ebapühad; sest nad olid pühad, ütleb ta, kuna nende läbi rääkis Püha Vaim.

Kirikuosadusest väljaheitmisest²³

Suurt ekskommunikatsiooni, nagu paavst seda nimetab, me peame täielikult maiseks karistuseks ja see ei puutu meisse, kirikuteenritesse. Väike ekskommunikatsioon aga, õige kristlik osadusest väljaheitmine, tähendab seda, et ilmseid ja kangekaelseid patuseid ei tohi lasta seni sakramendi või muusse kiriku osadusse astuda, kuni nad end parandavad ja patust hoiduvad. Ja sõnakuulutajad ei tohi seda vaimulikku karistust või osadusest väljaheitmist ära segada ilmaliku karistusega.

Ordinatsioonist ja kutsumisest²⁴

Kui piiskopid tahavad olla õiged piiskopid ja kanda hoolt kiriku ja evangeeliumi eest, siis olgu see pealegi armastuse ja üksmeele, ja mitte sunni pärast nii, et nad ordineerivad ja konfirmeerivad meid ja meie sõnakuulutajaid, kuid jättes kõrvale kogu mittekristliku eluviisi ja toreduse teeskluse ning pettuse. Aga kuna nad ei ole õiged piiskopid ega tahagi seda olla, vaid on pigem ilmalikud isandad ja valitsejad, kes ei taha ei jutlustada, õpetada, ristida, armulauda jagada ega teisi kiriku ameteid või ülesandeid täita, ja pealegi neid, kes seda ametit kutsumuse kohaselt peavad, taga kiusavad ja hukka mõistavad, siis ei saa kirik ju nende pärast ometigi ilma sõnasulasteta jääda.

Seega, nagu kiriku ja kirikuisade varasemate aegade eeskuju meid õpetab, tahame ja peame me ise tublisid isikuid sellesse ametisse ordineerima. Ja seda ei saa

²³ *Dom Bann*

²⁴ *Von der Weihe und [Ordina] Vokation*

nad meile ei keelata ega meid takistada, ka nende enda seaduste kohaselt mitte, sest nende seadused ütlevad, et need, keda on ordineerinud ketserid, peavad olema ja jääma ordineerituks. Niisamuti kirjutab püha Hieronymus Aleksandria kirikute kohta, et neid valitsesid alguses preestrid ja jutlustajad ühiselt, ilma piiskoppideta.

Preestrite abielust

Neil polnud mitte mingisugust õigust abielu ära keelata ja preestrite jumalikku seisust igavese kasinusega vaevata, vaid nad käitusid nagu antikristlikud, türanlikud, nurjatud kelmid, andes sellega põhjust kõiksugu kohutavatele, hirmsatele ja lugematutele kõlvatustele, milles nad praeguseni elavad. Niisama vähe kui meie või nende võimuses on mehest naist või naisest meest teha või neid mõlemat olematuks muuta, sama vähe on nende võimuses Jumala looduid lahutada või neile ausat abielulist kooselu keelata. Sellepärast ei ole me nõus nende jäledat tsõlibaati heaks kiitma ega sallima, vaid tahame, et abiellumine oleks vaba, nagu Jumal on selle seadnud ja kehtestanud. Me ei taha tema seatut maha kiskuda ega takistada, sest püha Paulus nimetab seda “kurjade vaimude õpetuseks” [1Tm 4:1].

Kirikust

Me ei ole nõus, et nemad on kirik, sest nad ei ole seda; ja me ei taha kuulda, mida nad kiriku nimel käsivad ja keelavad, sest, Jumalale tänu, teab ka seitsmeaastane laps, mis on kirik – see on pühad usklikud ja „lambukesed, kes kuulevad oma Karjase häält“²⁵. Kuna lapsed paluvad nii: “Mina usun ühte pühasse kristlikku kirikusse.” See pühadus ei seisne mitte koorirüüdes, paljastes peades, pikkades kuubedes ega teistes

²⁵ vrd. Jh 10:3

tseremooniates, mis nad Pühakirjale lisaks on välja mõelnud, vaid Jumala sõnas ja õiges usus.

Kuidas Jumala ees õige olla ja headest tegudest

Seda, mida ma selle kohta siimaani ja kogu aeg olen õpetanud, ei oska ma mingis osas muuta, see tähendab et me saame “usuga puhastatud” (nagu ütleb püha Peetrus [Ap 15:9]) uue puhta südame ning et Jumal tahab meid Kristuse, meie vahemehe pärast täiesti õigeks pidada ja teebki seda vaatamata sellele, et patt ei ole veel meie ihust täielikult kadunud või surnud, kuid ta ei arva seda meile süüks ega pane seda tähele.

Ja sellisele usule, uuenemisele ja pattude andeksandmisele järgnevad ka head teod ja seda, mis on neis veel patust või puudulikku, ei arvata sellesama Kristuse pärast patuks või puudulikkuseks, vaid inimene tuleb nii isiku kui tegude poolest täielikult õigeks ja pühaks kuulutada, ja ta on seda ainult armust ja halastusest, mis on Kristuses meie üle valatud ja meile osaks saanud. Sellepärast, kui me vaatleme oma tegusid väljaspool armu ja halastust, ei saa me kiidelda rohkete teenete üle, vaid nagu on kirjutatud: “Kes tahab kiidelda, kiideldu ISSANDA üle” [1Kr 1:31; 2Kr 10:17], see tähendab selle üle, et tal on armuline Jumal – siis on kõik hästi. Me ütleme veel, et kui usuga ei kaasne head teod, siis ei ole tegemist õige, vaid väära usuga.

Kloostritöötustest

Kuna kloostritöötused on otseses vastuolus usu esimese põhiartikliga, tuleb need lihtsalt ära kaotada, sest nende kohta ütleb Kristus, Mt 24[:5]: “Mina olen

Kristus!”²⁶ jne.; sest see, kes annab kloostrielu t otuse, arvab, et ta elab paremat elu kui tavaline kristlane, ja tahab oma tegudega taevasse aidata ka teisi, mitte ainult ennast. See aga on Kristuse mahasalgamine jne. Ja oma püha Thomase järgi kiitlevad nad, et kloostrit otus on võrdne ristimisega.

Inimeste kehtestatud kombetalitustest

Paavsti pooldajate v aide, et inimeste kehtestatud kombetalituste eesmärk on pattude andeksandmine ja õndsuse  rateenimine, on mittekristlik ja hukkam istetav, nagu ütleb Kristus: “Ilmaaegu nad teenivad mind, õpetades õpetusena inimeste k skimisi.” [Mt 15:9] Ja, Titusele 1[:14]: Nad on tõele selja p oranud.²⁷ Samuti ei vasta tõele nende v aide, nagu oleks nende kommete vastu eksimine surmapatt.

Need on artiklid, millest ma pean ja tahan, kui Jumal annab, surmani kinni pidada, ja ma ei oska neis midagi muuta ega milleski järeleandmisi teha. Aga kui keegi tahab järeleandmisi teha, tehku seda omal s dametunnistusel.

Järele on j anud veel paavsti mustkunstipaun naeruv arsete ja lapsikute artiklitega nagu kirikute pühitsemine, kirikukellade ristimine ja altarikivide ristimine ning vaderite nendele talitustele kutsumine, et nad selleks kingitusi teeksid jne. See ristimine on püha ristimise pilkamine ja teotamine, mida ei saa sallida.

Ja sellele lisaks toimub veel k unalde, palmiokste, rohtude, kaera, saia jne. pühitsemine, mida ei saa p hitsemiseks nimetada ja mis seda ei ole, vaid on pilkamine ja pettus; ja veel lugematul hulgal trikitamisi, mille me jätame nende Jumala ja nende enda hooleks, kuni nad sellest kõigest küll saavad. Meisse see ei puutu.

²⁶ “*Ego sum Christus*”

²⁷ “*Adversantium veritatem*”

Dr. Martinus Luther kirjutas alla.

Dr. Justus Jonas, rektor, kirjutas oma käega alla.

Dr. Joannes Bugenhagen Pommerist kirjutas alla.

Dr. Caspar Creutziger kirjutas alla.

Niclas Amsdorff Magdeburgist kirjutas alla.

Georgius Spalatinus Altenburgist kirjutas alla.

Mina, Philippus Melanthon, tunnistan samuti eespool nimetatud artiklid õigeks ja kristlikuks, paavsti puhul aga arvan ma, et kui ta lubab evangeeliumi kuulutada, siis tuleb talle rahu ja talle alluvate ja alluda tahtvate kristlaste üldise üksmeele huvides jätta ka meie poolt *iure humano*, inimliku õigusega ülimuslikkus teiste piiskoppide üle.

Joannes Agricola, Eisleben, kirjutas alla.

Gabriel Didymus kirjutas alla.

Mina, dr. Urbanus Rhegius, Lüneburgi hertsogkonna koguduste superintendent, kirjutan alla enda, oma vendade ja Hannoveri koguduse nimel.

Mina, Stephanus Agricola, õukonna jutlustaja, kirjutan alla

Ja mina, Joannes Draconites, Marburgi professor ja jutlustaja, kirjutan alla.

Mina, Chunradus Figenboez kirjutan Jumalale auks alla, et ma olen uskunud seda, mis eespool kirjas, ja usun ning kuulutan kindlalt ka edaspidi.

Andreas Osiander, Nürnbergi jutlustaja, kirjutan alla.

Mag Vitus Diehrich, Nürnbergi jutlustaja.

Erhardus Schnepffius, Stuttgardi jutlustaja, kirjutan alla.

Conradus Öttingeus Pforzheimist, hertsog Ulrichi jutlustaja.

Simon Schneeweiss, Kreilsheimi koguduse õpetaja.

Johannes Schlachinhauffen, Kötheni koguduse pastor, kirjutan alla.

Mag. Georgius Heltus Forchheimist.

Mag. Adamus Fuldast, Hesseni jutlustajad.

Mag. Antonius Corvinus.

Jälle mina, dr. Joannes Bugenhagius Pommerist kirjutan alla magister Joannes Brenciuse nimel, nagu ta mind Schmalkaldenist lahkudes suuliselt ja kirjalikult volitas ja mida ma olen näidanud allakirjutanud vendadele.

Mina, Dionysius Melander kirjutan alla Usutunnistusele, Apoloogiale ja Konkordiale armulaua küsimuses.

Paulus Rhodius, Stettini superintendent.

Gerardus Oemchen, Mindeni koguduse superintendent.

Mina, Brixius Northanus, Soestis asuva Kristuse koguduse teenija, kirjutan alla auväärse isa Martin Lutheri artiklitele ja tunnistan, et olen seda uskunud ja õpetanud ja usun ning õpetan Kristuse vaimu läbi ka edaspidi.

Michael Caelius, Mansfeldi jutlustaja, kirjutab alla.

Mag. Petrus Geltnerus, Frankfurdi jutlustaja, kirjutas alla.

Wendalinus Faber, Seeburgi koguduse õpetaja Mansfeldis.

Mina, Joannes Aepinus, kirjutan alla.²⁸

Niisamuti mina, Joannes Amsterdamus Breemenist.

Mina, Friderichus Myconius, Türingeni Gotha koguduse pastor, kirjutan alla enda ja Eisenachi Justus Meniuse nimel.

Mina, Johannes Langus, doktor ja Erfurdi koguduse jutlustaja, kirjutan alla enda ja teiste evangeeliumikuulutajatest kolleegide nimel, need on:

²⁸ Algselt: „Joannes Aepinus Hamburgist kirjutas alla, nõustun koos kõigi Hamburgi jutlustajatega lõppu lisatud dr. Philippuse seisukohaga paavsti ülimuslikkusest“ Hiljem ta kustutas lisanduse ja allkirjastas ilma reservatsioonideta.

Härra litsensiaat Ludovicus Platzius Melsungenist.

Härra mag. Sigismundus Kirchnerus.

Härra Wolphgangus Kiswetter.

Härra Melchior Weittman.

Härra Johannes Thall.

Härra Johannes Kilianus.

Härra Nicolaus Faber

Härra Andreas Menserus, kirjutan oma käega alla.

Ja mina, Egidius Mechelerus, kirjutasin oma käega alla.